

KANSALAI SJÄRJESTÖT SOSIAALISTEN INNOVAATIOIDEN TUOTTAJINA

PÄÄKIRJOITUS

ERJA POUTIAINEN

Kansalaisjärjestöjen panos suomalaisen yhteiskunnan ja sen toimintojen kehittämisessä on ollut merkittävä. Kansalaisjärjestöt ovat perinteisesti olleet uusien toimintamallien ja toimintatapojen ennakkoluulottomia kehittäjiä ja toteuttajia. Kehitettyjen mallien toimivuutta kuvaa se, että monissa tapauksissa ne on vähitellen liitetty osaksi suomalaista palvelujärjestelmää.

Yksi alun perin järjestöjen kehittämä, vahvasti kansalaisten tarpeista lähtenyt innovaatio on ollut sosiaali- ja terveysalan järjestöjen piirissä 1950- ja -60-luvuilla kehittynyt kuntoutuksellinen toimintamalli, jota myöhemmin on alettu kutsua sopeutumisvalmennukseksi. Kehitetty malli perustui alkuvaiheessa erityisesti vammaisjärjestöjen piirissä tunnistettuun tarpeeseen. Vähitellen sopeutumisvalmennustoiminta vakiinnutettiin osaksi Invalidihuoltolakia ja Kansaneläkelakia. Sopeutumisvalmennuksen sisällöllisiä määrittämiä muokattiin myös kaiken aikaa. Vähitellen vakiintuivat pääsääntöisesti Kansaneläkelaitoksen rahoittama, lääkinnällisenä kuntoutuksena toteutettava sopeutumisvalmennus sekä Raha-automaattiyhdistyksen järjestöille kanavoiman rahoituksen kautta sosiaalisena kuntoutuksena toteutettu sopeutumisvalmennus. Kummassakin tapauksessa toiminnan yleisenä tavoitteena on pidetty osallistujan sairauteen tai vammaan liittyvän tiedon lisäämistä ja psykososiaalisen toimintakyvyn kohentamista siten, että kuntoutujan ja hänen läheistensä arjessa selviytymisen keinot vahvistuvat. Toiminnassa on korostettu moniammatillisuutta, ryhmätyötä ja vertaistukea. Vuonna 2014 ilmestynyt, sopeutumisvalmennusta esittelevä kirja antaa kattavan kuvan sopeutumisvalmennuksesta ja sen eri näkökulmista.

Sopeutumisvalmennus on merkittäväällä tavalla suomalainen innovaatio: vastaavaa asiantuntijaohjattua kurssitoimintaa ei löydy muualta, vaikka sairastumisen jälkeisen psyykkisen ja sosiaalisen sopeutumisen teemoja käsitteleviä kuntoutuskursseja on toki olemassa. Sopeutumisvalmennusta on järjestetty pitkään, ja sen sisältöjä on kehitetty tutkimustietoon pohjautuen hiottu toimivaksi kokonaisuudeksi. Sen sisällä olevista eri komponenteista, kuten coping-keinojen muodostumisesta, vertaisuudesta tai elämänhallinnan lisääntymisestä, on tutkimustietoa. Sopeutumisvalmennuksen kokonaisuuden vaikutusten tutkimus on kuitenkin ollut vähäistä, vaikka interventioiden vaikuttavuuden tutkimuksellista selvittämistä pidetään yleisesti tärkeänä. Kuntoutus-lehden käsillä oleva numero paikkaa osaltaan tätä aukkoa. Tutkimusta tarvitaan kuitenkin lisää, tärkeää olisi esimerkiksi tutkia, miten lää-

kinnällisenä kuntoutuksena ja sosiaalisena kuntoutuksena toteutetun sopeutumisvalmennuksen yhteiset ja niitä erottavat tekijät vaikuttavat intervention tuloksellisuuteen.

Toinen kansalaisjärjestöjen piiristä lähtenyt tärkeä, osin myös sopeutumisvalmennukseen liittyvä, näkökulma on tukea tarvitsevan henkilön vertaistuen merkityksen tunnistaminen ja vertaisuuden edelleen kehittäminen. Tätä nykyä vertaistuen merkitys on laajasti tunnistettu, ja sitä toteutetaan organisoidusti. Vertaistyössä lähtökohtana on omasta sairaudesta, vammasta tai tuen tarpeesta olemassa olevan omakohtaisen kokemuksen jakaminen. Vertaisuutta ja siitä edelleen kehitettyä kokemusasiatuntijuuden käsitettä jäsennetään selkeästi tässä lehdessä ilmestyvässä katsauksessa. Vertaistuen positiivisista kuntoutusvaikutuksista on jossain määrin tutkimustietoa, mutta lisää tutkimusta tarvitaan esimerkiksi vertaistuen erilaisista toteutusmuodoista tai niistä haasteista, joita omakohtaisen kokemuksen mukanaolo saattaa tuoda psyykkisesti vaativaan vertaisryhmäprosessiin. Kokemusasiatuntijuutta on tutkittu vielä hyvin vähän. Vertaisuuden ja kokemusasiatuntijuuden näkökulmat ovat kansalaisjärjestöjen toiminnan olennaisia elementtejä, ja niiden tulisi kuulua järjestölähtöisen tutkimuksen keskeisiin kohdealueisiin.

Kansalaisjärjestöjen piirissä kyetään muun muassa yllä kuvattujen esimerkkien perusteella usein tuottamaan merkittäviä sosiaalisia innovaatioita. Mistä tämä järjestöjen vahvuus ja innovatiivisuus kumpuaa? Tässä lehdessä ilmestyvä katsaus nostaa esiin yhden mahdollisen innovatiivisuutta selittävän näkökulman, sillä selvityksen mukaan kolmannen sektorin työntekijät kokivat työnsä autonomiseksi ja motivoivaksi, vaikka he työskentelivät julkiseen ja yksityiseen sektoriin verrattuna useammin epävarmoissa määräaikaissa työsuhteissa.

Kuntoutus-lehden linjana on kuntoutuksen eri näkökulmien monipuolinen esittely. Linja toteutuu myös käsillä olevan lehden sisällyksessä. Lehden kirjoitukset ovat toimineet edellä kuvaamieni ajatusten inspiraatioina. Lisäksi kuntoutusammattilaisten näkökulmaa tuo esiin tutkimus, jossa kuvataan fysioterapia-ammattilaisten näkemyksiä ohjaustoiminnastaan, samoin kuin kuntoutuksen ohjaajien koulutuksen esittely. Asiakasnäkökulma taas korostuu kirjoituksissa, joissa kuvataan tukea tarvitsevien lasten sopeutumisvalmennukseen osallistuneiden vanhempien näkemyksiä ja kokemuksia, vammaisten tai erityistä tukea tarvitsevien maahanmuuttajataustaisten lasten vanhempien kokemuksia suomalaisesta palvelujärjestelmästä tai tuetun asumisen palveluissa olevien päihde- ja mielenterveyskuntoutujien tarpeita.

Toivotan vuoden ensimmäisen Kuntoutus-lehden lukijoille monipuolisesti antoisia lukuhetkiä!